

Давидова Л. В.

аспірант I року навчання

м. Київ, КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ВИДАВНИЦТВА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті проаналізовано особливості діяльності університетських видавництв України в сучасних умовах, виклики, які стоять перед ними, та перспективи розвитку університетського книговидання.

Keywords: university publishing, book publishing, organizational, structural and functional specificity, sources of efficiency.

В умовах сьогоденного європейського вибору України її медійна сфера потребує нових ідей і стратегій розвитку. Видавнича діяльність університетів України є одним з найменш досліджених напрямів попри те, що видавництва вищої школи формують інформаційний простір, сприяючи розвитку науки та освіти в суспільстві. Відтак аналіз викликів та перспектив, специфіки роботи університетських видавництв є надзвичайно актуальним.

Питанню специфіки роботи університетських видавництв присвячені окремі праці вітчизняних науковців, зокрема С. Водозазкої, Н. Зелінської, Л. Головатої, Р. Самотий та ін. Загальні засади функціонування сучасного видавництва є предметом досліджень В. Теремка. До проблем організації сучасного університетського видавництва, його структурно-функціональній моделі, а також джерел ефективності таких видавництв звертаються російські дослідники Л. Гітіс, О. Смірнова, З. Федотова, Є. Комаров, М. Маковеев, В. Агеев, Ю. Древе та ін. Проте ґрунтовний аналіз діяльності університетських видавництв України, їх організаційно-структурної і функціональної специфіки, перспектив розвитку дотепер не був предметом зацікавлень науковців.

Університетське книгодрукування має давні традиції, адже саме діяльність університетів в усі часи сприяла розвитку науки, освіти, літератури і культури, суспільної думки. Сьогодні видавництва університетів беруть активну участь у формуванні інформаційного простору.

Провідні світові та європейські видавництва, як правило, мають певну спеціалізацію. Так, Видавництво Колумбійського університету спеціалізується на друкуванні книг у галузі гуманітарних наук (з літературознавства, історії літератури, критики, політичних і юридичних наук, біології та демографії), з 2007 року започаткувало випуск літератури з фінансової та економічної тематики.

Видавництво Каліфорнійського університету друкує популярні книги з антропології, літературознавства, філософії, а Мічиганського університету – з широкого кола гуманітарних і соціальних наук [1, с. 15–16].

Видавництво Кембриджського університету спеціалізується на англomовних навчальних виданнях.

В Україні наукові і навчальні видання, що виходять друком, як правило, мають різноманітну тематику. Майже при кожному університеті сьогодні діють видавничі підрозділи, які є складовою навчального закладу і забезпечують його видавничою продукцією, авторами якої найчастіше є місцеві науковці. Значно менше університетських видавництв як підприємств, створених у відповідній організаційно-правовій формі [9, с. 46]. Певну спеціалізацію має видавничий дім «Києво-Могилянська академія», який публікує перекладну наукову та навчальну літературу, а також видавництво «Укрмедкнига» при ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України», важливим напрямком діяльності якого є створення і тиражування на компакт-дисках навчально-контролюючих та наукових комп'ютерних програм [8].

Університетські видавництва певною мірою можна охарактеризувати як видавництва-нішери. Ставши «першими на хуторі» (Дж. Траут), вони не посягають на чуже, не претендують на багато, але своїми пропозиціями дорожать, оберігають їх ревно та агресивно. Останніми роками нішевість набуває і ознак активної стратегії [7, с. 246].

Одним з викликів, перед яким опинились сьогодні українські університетські видавництва, є вибір структурно-функціональної моделі. Кожне видавництво має знайти для себе структури, оптимальні для його розмірів, функцій і здійснення цілей.

В умовах західного ринку відпрацьовані класична структура західноєвропейського видавництва, власником якого є одна особа, та структура видавництва американського типу, побудована за принципом менеджменту, яке засновано двома або кількома особами як товариство з обмеженою відповідальністю. Елементи цих видавничих структур останнім часом активно застосовуються в Україні.

У випадку моделі західноєвропейського видавництва власник поєднує в собі функції керівника видавничої програми, виробництва, маркетингу, фінансового. У структурі видавництва є чотири заступники керівника, які очолюють ці головні напрями. Групи фахівців працюють автономно на основі менеджменту. При такій структурі кількість штатних одиниць чітко не визначена, певна кількість фахівців працює за трудовими угодами.

У випадку моделі видавництва американського типу провадження усіх справ також здійснюється за принципом менеджменту. Один із засновників виконує функції керівника програми, інший – комерційного директора. У цьому випадку діяльність редакційно-видавничих і виробничо-комерційних підрозділів розділена: кожен підрозділ має конкретного організатора і керівника. Особливістю цієї структури є те, що вона передбачає спільне розв'язання важливих питань усім колективом [6].

Сучасне університетське видавництво не повинно бути надзвичайно складною структурою. Невеликий колектив спроможний активізувати всіх співробітників, найбільш ефективно використовувати виробничі і творчі можливості. Модель видавництва як мікропідприємства в умовах ВНЗ не тільки найбільш ефективна, але й швидше за все єдина можлива. Невеликі підприємства не можуть стати монополістами, а це гарантує змагання між видавцями, боротьбу за якість, мінімально можливі розцінки [2, с. 121–122].

В якості альтернативних моделей можна розглядати видавництво як відкрите акціонерне товариство або спільне університетське видавництво для кількох вищих навчальних закладів, що може виявитися актуальним у сучасних економічних умовах. Проте яку б структуру ми не створювали і якій би моделі не надавали перевагу, завжди необхідно створювати колектив професіоналів і однодумців.

Важливим залишається питання вартості університетської книги. За кордоном при формуванні ціни враховують не лише виробничі витрати, а й психологію покупця, який через високу вартість може відмовитися від купівлі видання. Так, у США книга в обкладинці має коштувати не більше 12 доларів, а у Великобританії не більше 6 фунтів стерлінгів. В Україні наукова і навчальна книга мають доволі широкий ціновий діапазон, який потребує вивчення й аналізу.

Запорукою ефективної діяльності університетського видавництва має стати принципова зміна видавничих стратегій, яку Дж.-Б. Томпсон описує як цілий комплекс заходів, що, з одного боку, дозволяють зменшити витрати на випуск наукових видань і збільшити їх продажі, а з іншого – зберегти високий науковий авторитет видавців в очах академічної спільноти. Багато з наукових книжок потенційно можуть бути адаптовані до університетських курсів і, відповідно, використовуватися у навчальному процесі [3, с. 399].

Роль реклами для університетського видавництва також вагома. Окремі видавництва випускають каталоги, створюють власні веб-сторінки, які не лише популяризують поліграфічну продукцію, а й утворюють імідж університету з потужною поліграфічною базою. Так, наприклад, Київський національний економічний університет

має чималий досвід застосування системи директ-мейл і книга – поштою. Успішним є використання видавничого інтернет-магазину, віртуальної бібліотеки, власної веб-сторінки. Важливе значення для вивчення ринку мають маркетингові та PR-заходи, які пропагують продукцію видавництва й сприяють набуттю університетом іміджу елітного науково-освітнього закладу [4].

Складовою ділової мобільності видавництва Львівської політехніки є власна мережа книгарень, а також можливість «друку на вимогу». Замовник отримує потрібне видання у стислі терміни – 3–4 робочі дні, щоправда, тільки в обкладинці. Також видавництво має єдину у Львові велику книгарню із самообслуговуванням, спеціалізовану на україномовній академічній книзі різних галузей знань. Тут відвідувач може переглянути обрані книги та електронний каталог асортименту книгарні. Зацікавлюють споживача й різноманітні презентації книг та видавництв, зустрічі з авторами, проведення літературних читань та автограф-сесій [5].

Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні українське університетське книговидання стоїть перед вибором ефективної організаційно-структурної моделі, яка має стати джерелом мобільності видавництва. Значної уваги потребує формування критеріїв діяльності університетських видавництв, з'ясування чинників їхньої ефективності і проблем функціонування, залучення досвіду провідних закордонних видавництв. Перспективними є здійснення друку на замовлення та запровадження електронної книги. Актуальними видаються створення мережі університетських видавництв та ефективного розповсюдження наукової і навчальної книги, авторського клубу видавництва, а також тісна співпраця університетських видавництв з бібліотеками, створення міжвузівських видавництв.

Список використаних джерел і літератури

1. Водозазька С. Традиції та інновації у світовому університетському книговиданні / С. Водозазька // Вісн. Кн. палати : наук.-практ. журн. – 2012. – № 3. – С. 15–18.
2. Гитис Л. Современное университетское издательство. – М. : Издательство Московского государственного горного университета, 2005. – 543 с. : ил.
3. Зелінська Н. Наукове книговидання в Україні : на шляху до перезавантаження. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: science.crimea.edu/zapiski/.../zelinskaya.pdf
4. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kneu.kiev.ua/ua/79.htm>.
5. Національний університет Львівська політехніка. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://lp.edu.ua/node/2700>
6. Організація видавництва : типи, видавничі структури, організаційні форми. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/journalism/24610>.
7. Теремко В. Видавництво-XXI. Виклики і стратегії : монографія / Василь Теремко. – К. : Академвидав, 2012. – 328 с.
8. Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tdmu.edu.ua/ukr/publish/house.php>.
9. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця : практичний посібник / М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 560 с.